

Kontroverze Jindřicha VIII.

Jindřich VIII. nastoupil na anglický trůn v roce 1509 ve věku 17 let. V červnu 1509 těsně před svou korunovací uzavřel dynastické manželství s Kateřinou Aragonskou, vdovou po svém bratrovi Arturovi. Na rozdíl od svého otce, který byl mlčenlivý, uzavřený a konzervativní, vypadal mladý Henry jako ztělesnění rytířství a společenskosti. Poslušný římský katolík vyslechl až pět mší denně (kromě období lovu); „*byl mocné, ale neoriginální mysli*“, nechal se ovlivnit svými poradci, od nichž se nikdy nevzdaloval, ani v noci ani ve dne. Byl tedy snadno ovlivnitelný tím, komu naslouchal.

Jindřich VIII. a jeho první žena Kateřina z Aragonu

To přispělo k nepřátelství mezi jeho mladými současníky a lordem kancléřem, kardinálem Thomasem Wolseyem. Dokud Jindřich Wolseymu naslouchal, jeho římský katolicismus byl pevný: v roce 1521 hájil římskokatolickou církev před obviněním Martina Luthera z hereze v knize, kterou napsal – pravděpodobně se značnou pomocí konzervativního biskupa z Rochesteru Johna Fishera s názvem *Obrana sedmi svátostí*, za kterou mu papež Lev X. udělil titul „*Obránce víry*“ (*Fidei Defensor*). Další angličtí a britští panovníci si tento titul udrželi až do současnosti, a to i poté, co se anglikánská církev odtrhla od římského katolicismu, zčásti proto, že byl tento titul po rozdělení znovu udělen v roce 1544. Mezi Wolseyho nepřátele u soudu patřili i ti, kteří byli ovlivněni luteránskými myšlenkami, mezi nimi byla atraktivní, charismatická Anne Boleynová.

Anne dorazila ke dvoru v roce 1522 jako čestná dáma královny Kateřiny, poté, co strávila několik let ve Francii vzděláváním u francouzské královny Claude. Byla to žena plná „*šarmu, stylu a vtipu, s vůlí a divokostí, díky níž se k Henrymu hodila*“. Anne byla význačná francouzská konverzátorka, zpěvačka a tanečnice. Byla kultivovaná a je spornou autorkou několika písní a básní. V roce 1527 chtěl Henry zrušit své manželství s Catherine. Nedala mu mužského dědice, který by přežil déle než dva měsíce, a Henry chtěl syna, který by zajistil Tudorovskou dynastii. Předtím, než Henryho otec (Henry VII) usedl na trůn, byla Anglie sužována občanskou válkou kvůli konkurenčním nárokům na anglickou korunu. Henry se chtěl vyhnout podobné nejistotě ohledně následnictví. Jediným přeživším dítětem Kateřiny Aragonské byla princezna Mary.

Henry tvrdil, že tento nedostatek mužského dědice byl způsoben tím, že jeho manželství bylo „zkažené v Božích očích“. Catherine byla manželkou jeho zesnulého bratra, a proto bylo v rozporu s biblickým učením, aby si ji Henry vzal (Leviticus 20:21); ke svatbě bylo zapotřebí zvláštního povolení od papeže Julia II. Henry tvrdil, že manželství nebylo nikdy platné, protože biblický zákaz byl součástí neporušitelného Božího zákona a ani papežové se ho nemohli obejít. V roce 1527 Henry požádal papeže Klementa VII. o zrušení manželství, ale papež to odmítl. Podle kanonického práva nemohl papež zrušit manželství na základě kanonické překážky, která byla dříve vydána. Clement se také obával hněvu Kateřiny synovce, císaře Svaté říše římské Karla V., jehož vojska předtím téhož roku vyplenila Řím a krátce zajala papeže.

Kombinace Jindřichovy „zábrany svědomí“ a jeho okouzlení Annou Boleynovou v něm vyvolala neúprosnou touhu, zbavit se své královny. Obžaloba jeho kancléře kardinála Wolseyho z roku 1529 kvůli *praemunire* (převzetí autority papežství nad korunou) a jeho následná smrt v listopadu 1530 na cestě do Londýna, aby se zpovídal z obvinění z velezrady, otevřel Henryho vlivu příznivců královny a těch, kteří schvalovali opuštění věrnosti Římu, pro něhož bylo zrušení manželství pouze příležitostí.

Parlamentní debata a legislativa

V roce 1529 král svolal parlament, aby se zabýval zrušením manželství, a spojil tak ty, kteří chtěli reformu, ale kteří nesouhlasili s tím, jakou formu by měla mít; který se stal známým jako reformační parlament. Byli tu obyčejní právníci, kteří nesnášeli výsady duchovenstva, volat laiky ke svým soudům; byli tu ti, kteří byli ovlivněni luteranismem a byli nepřátelští vůči římské teologii; Thomas Cromwell byl obojí. Henryho kancléř Thomas More, nástupce Wolseyho, také chtěl reformu: chtěl nové zákony proti kacířství.

Cromwell byl právník a člen parlamentu – protestant, který viděl, jak lze parlament využít k prosazení královské nadvlády, kterou Henry chtěl, a k dalšímu prosazení protestantského přesvědčení a praktik, které chtěl Cromwell a jeho přátelé. Jedním z jeho nejbližších přátel byl Thomas Cranmer, který se brzy stal arcibiskupem.

Pokud jde o zrušení manželství, nezdálo se, že by byl možný pokrok. Zdálo se, že papež se více bojí císaře Karla V. než Henryho. Anne a Cromwell a jejich spojenci si přáli jednoduše ignorovat papeže, ale v říjnu 1530 setkání duchovenstva a právníků doporučilo, že parlament nemůže zmocnit arcibiskupa, aby jednal proti papežovu zakazu. Henry se tak rozhodl šikanovat kněze.

Akce proti duchovenstvu

Poté, co Henry VIII. svrhl svého kancléře, kardinála Wolseyho, se konečně rozhodl obvinít celé anglické duchovenstvo z *praemunire*, aby zajistil souhlas se zrušením svého manželství. Statut Praemunire, který zakazoval poslušnost autoritě papeže nebo jakýmkoli cizím vládcům, zavedený v roce 1392, byl použit proti jednotlivcům v běžném soudním řízení. Nyní Henry, který nejprve obvinil příznivce královny Kateřiny, biskupy Johna Fishera, Nicholase Westa a Henryho Standishe, arciděkana z Exeteru, Adama Traverse, se rozhodl takto postupovat proti celému kléru. Henry žádal 100 000 £ od Shromáždění v Canterbury (zástupců anglického duchovenstva) za jejich omilostnění, které bylo uděleno shromážděním dne 24. ledna 1531. Duchovenstvo chtělo, aby se platba rozložila na pět let, ale Henry to odmítl. Shromáždění reagovalo úplným stažením jejich plateb a požadovalo, aby Henry splnil určité záruky, než mu peníze dají. Henry tyto podmínky odmítl. Souhlasil pouze s pětiletým platebním obdobím a přidal pět článků, které uváděly, že:

1. Duchovenstvo uznává Henryho jako „jediného ochránce a nejvyššího představitele církve a duchovenstva v Anglii“.
2. Král má duchovní pravomoc

3. Výsady církve budou zachovány pouze tehdy, pokud by to nenarušilo královskou výsadu a zákony říše
4. Král prominul duchovenstvu porušení statutu praemunire
5. Laici byli také omilostněni.

V parlamentu biskup Fisher, který prosazoval Kateřinu a duchovenstvo; vložil do prvního článku frázi „*pokud to Boží slovo dovolí*“. Ve Shromáždění William Warham, arcibiskup z Canterbury, požádal o diskusi, ale setkal se to s ohromným mlčením; pak Warham řekl: „Ten, kdo mlčí, vypadá, že souhlasí,“ na což jeden kněz odpověděl: „Pak všichni mlčíme.“ Shromáždění udělilo souhlas s pěti články krále a platbou 8. března 1531. Ve stejném roce schválil parlament Pardon zákonu o duchovenstvu z roku 1531 (*Pardon to Clergy Act*).

Královská nadvláda nad církví

Přerušování moci Říma postupovalo kousek po kousku. V roce 1532 Cromwell přednesl před Parlament *Prosbu proti ordinářům* (*Supplication against the Ordinaries*), v níž bylo uvedeno devět stížností proti církvi, včetně zneužití moci a nezávislé zákonodárné moci Shromáždění. Nakonec král 10. května požadoval Shromáždění, aby se církev vzdala veškeré pravomoci vydávat zákony. Dne 15. května bylo podepsáno *Podrobení duchovenstva* (*Submission of the Clergy*), které uznalo královskou nadvládu nad církví, aby už nemohla dělat kanonické právo bez královské licence – tj. bez královského povolení – a tak jej oslabilo jako zákonodárný orgán. (Parlament ho následně schválil v roce 1534 a znovu v roce 1536.) Den poté, More rezignoval na funkci kancléře a nechal Cromwella jako Henryho hlavního ministra. (Cromwell se nikdy nestal kancléřem. Jeho moc přišla – a byla ztracena – díky jeho neformálním vztahům s Henrym.)

Podrobení duchovenstva (Submission of the Clergy) 1532

Poté následovalo několik aktů parlamentu. Zákon o podmíněném omezení annátů (*The Act in Conditional Restraint of Annates*) navrhl, aby duchovenstvo neplatilo Římu více než 5 procent jejich příjmů z prvního roku (annáty). To bylo zpočátku kontroverzní a vyžadovalo, aby Henry navštívil Sněmovnu lordů třikrát, aby pokořil dolní sněmovnu.

Zákon v omezení žádostí (*Act in Restraint of Appeals*), který vypracoval Cromwell, nezávisle od zákazu odvolání do Říma v církevních záležitostech, prohalšoval, že

Tato říše Anglie je Impérium, a tak byla přijata ve světě, ovládaná jedním Nejvyšším představitelem a králem, který má důstojnost a královskou hodnost rovnou císařské koruně, jemuž jsou politické orgány všech druhů a stupňů, lidé různých hodností a titulů duchovních a časných, jsou mu zavázáni a povinnováni, že k němu budou mít vedle Boha

přirozenou a pokornou poslušnost.

Toto prohlásilo Anglii za nezávislou zemi ve všech ohledech. Anglický historik Geoffrey Elton nazval tento akt „základní přísadou“ „tudorovské revoluce“ v tom, že vykládal teorii národní suverenity. Akt o absolutním omezení annátů zakázal všechny anáty Římu a také nařídil, aby v případě, že by katedrála odmítla královu nominaci na biskupa, bude podléhat trestu praemunire. A konečně v roce 1534 se díky zákonu o nadvládě stal Henry „nejvyšší hlavou anglické církve na zemi“ a bez ohledu na „zvyklosti, zvyky, cizí zákony, cizí autoritu [nebo] předpisy“.

Poté, co Henry vzal Annu do Francie na svatební cestu před svatbou, se s ní v lednu 1533 oženil ve Westminsterském opatství. To usnadnila smrt arcibiskupa Warhama, silného odpůrce zrušení manželství. Henry jmenoval Thomase Cranmera, aby ho nahradil arcibiskupem z Canterbury. Cranmer byl připraven vyhovět prohlášení manželství s Catherine za neplatné, jak to Henry požadoval, a to tak daleko, že vynesl 23. května rozhodnutí, podle kterého bylo Henryho manželství s Catherine v rozporu s Božím zákonem. Anne porodila dceru, princeznu Alžbětu v září 1533. Papež na manželství reagoval exkomunikací Henryho i Cranmera z římskokatolické církve (11. července 1533). Henry byl znovu exkomunikován v prosinci 1538.

V důsledku toho ve stejném roce zákon o prvních plodech a desátcích (*Act of First Fruits and Tenths*) převedl daně z církevních příjmů od papeže na korunu. Zákon *The Act Concerning Peter's Pence and Dispensations* zakázal každoroční platby vlastníkům půdy z jednoho centu papeži. Tento zákon také zopakoval, že Anglie nemá „žádného nadřízeného pod Bohem, ale pouze vaši Milost“ a že Henryho „císařská koruna“ byla snížena „nepřiměřeným a bezdůvodným uzurpováním a vykořisťováním“ papeže.

V případě, že by se čemukoli z toho mělo odolat, parlament přijal zákon o Treasonových zákonech z roku 1534, podle kterého bylo velezradou trestanou smrtí popření královské nadvlády. Následujícího roku byli podle tohoto zákona popraveni Thomas More a John Fisher. A konečně, v roce 1536, parlament přijal zákon proti papežské autoritě, který odstranil poslední část papežské autority, která byla stále legální. Tou byla římská moc v Anglii rozhodovat ve sporech o Písmu.

Prameny

- Marshall, Peter: *Heretics and Believers: A History of the English Reformation*. Yale University Press (2017).
- MacCulloch, Diarmaid: *Thomas Cranmer: A Life* (revidované vydání). London: Yale University Press, (1996).
- MacCulloch, Diarmaid: *The Boy King: Edward VI and the Protestant Reformation*. University of California Press, (1999).
- MacCulloch, Diarmaid: *The Later Reformation in England, 1547–1603*. British History in Perspective (2. vydání). Palgrave, (2001).
- MacCulloch, Diarmaid: *The Reformation: A History*. Penguin Books, (2003).

[Štěpán Křivánek](#)

Článek je součástí [Baptistické encyklopedie](#) a je průběžně doplňován a aktualizován.

Poslední aktualizace 14. 9. 2020